

Mida tähendab täiskasvanuks saamine?

Ellu Saar

Modernsetes ühiskondades seostatakse täiskasvanuella lülitumist traditsiooniliselt viie olulise sündmusega: hariduse omandamine, tööle asumine, lahkumine vanematekodust, oma perekonna loomine (abielu või kooselu) ja esimese lapse sünd. Seejuures eeldatakse, et kõik noored peaksid need eluetapid läbima. Teadlased on seadnud taolise normatiivse lähenemise kahtluse alla. Tuntud eluteede uurija Glen Holl Elder märgib, et täiskasvanuella lülitumise protsess on igas ühiskonnas reguleeritud kindlal ajaperioodil kehtinud sotsiaalsete normidega, mis defineerivad elusündmuste aja ja järgnevuse.

Euroopa Sotsiaaluuringu andmed näitavad, et Eestis seostatakse täiskasvanuks saamist eelkõige tööleasumisega. Soomes peetakse selliseks otsustavaks sündmuseks hoopis vanematekodust lahkumist, Lätis ja Venemaal esimese lapse sündi. Ka täiskasvanuks pidamise vanus erineb riigiti oluliselt. Eestis jäi see 2018. aasta andmeil naistel 20. eluaasta kanti ja meestel 22. eluaastasse. Teine sellega haakuv küsimus puudutab vanust, millal peetakse teatud sündmuse toimimist veel sobivaks – näiteks vanematekodust lahkumist. Eestis jääb see 27. eluaastasse, mis on pisut hilisem kui Põhjamaades, kuid selgelt varasem kui Lõuna-Euroopa riikides. Näiteks Itaalias leitakse, et vanematekodust lahkumise nn piiriga on 33. ja 34. eluaasta vahel.

On leitud, et inimeste hinnanguid mõjutavad oluliselt nii seadused ja poliitikad (näiteks lubatav abiellumise vanus) kui ka sündmuse tegelik toimumine ühiskonnas. Seega on need eluetapid igas ühiskonnas sotsiaalselt konstrueeritud ja ei saa väita, et just selline vanusenorm on kõige õigem.

Sotsiaalne kontekst mõjutab kahtlemata noorte täiskasvanuks saamist. Lääne ühiskondades oli kuni 1980. aastateni üsna stabiilne periood: majandus kasvas, kulutused heaoluriigile olid suhteliselt suured ja esines täishõive. Kõik see tagas ka noorte sujuva lülitumise täiskasvanuella ja sai tõepoolest rääkida kindlast elusündmuste järgnevusest. Alates 1990. aastaist toimunud olulised muutused sotsiaalses keskkonnas on aga kaasa toonud nii uusi võimalusi kui ka riske noorte elutee kujunemisel. Võrreldes varasemate põlvkondade eakaaslastega, kes lülitusid täiskasvanuella ruttu ja ettemääratud tee järgi, on nüüdne olukord täiesti uus ja määramatu. Seetõttu on täiskasvanu seisundi saavutamine komplekssem ja muutunud on ka elusündmuste järjestus. Paljud noored õpivad ja käivad tööl üheagselt. Demograafide andmeil on pidevalt vähenenud nende noorte hulk, kelle esimesele abielule ei eelne kooselu. Ka on abieluväliste sündide osakaal Eestis kõrge ja seda isegi võrreldes Põhjamaadega, ulatudes 60 protsendi kanti. See on kaasa toonud nn normaalsuse teisenemise.

Erinevad autorid rõhutavad riskide kasvu noorte jaoks. Uuringud näitavad, et isegi keskklassist pärit noortel on varasemast oluliselt rohkem takistusi majandusliku iseseisvuse saavutamiseks. Saksa eluteeuurija Karl Ulrich Mayer on nimetanud uusi noorte põlvkondi edasilükatud põlvkondadeks. On kasutatud

ka terminit kadunud põlvkond. Teised uurijad on erinevate seisundite vahelist liikumist (näiteks tööturult haridussüsteemi ja tagasi) rõhutades kasutanud väljendit yo-yo liikumine.

Näiteks NEET-noorte (kes ei õpi ja ei tööta) olemasolu on normatiivse lähenemisega peetud negatiivseks, aga tegelikult eristub siin kaks täiesti erinevat gruppi. Esimesse kuuluvad noored, kellel on tõepoolest raskused täiskasvanuella lülitumisega, kes ei leia tööd ja ei saa rahapuuduse tõttu oma elamispinna osta või üürida. Neil noortel puudub toetav sotsiaalne võrgustik. Teise grupi moodustavad aga need, kes on vabatahtlikult valinud täiskasvanuella edasilükkamise, võttes näiteks vaheaasta enne edasiõppimist ja kasutanud seda reisimiseks. Neil on selleks olemas rahalised vahendid ja vanematekodu tugi.

Kuigi uurijad on seadnud kahtluse alla eespool kirjeldatud normatiivse nägemuse täiskasvanuella sisenemise protsessist, on see ikkagi jäänud arenenud ühiskondades valitsevaks lähenemiseks. Vaatamata eri teede rohkusele saavad noored üha enam valida erinevate võimaluste vahel ja ehitada üles just neile sobiva tee. Seni standardiks peetud mudel on esikohale asetanud töö ja majandusliku sõltumatuse saavutamise, lähtudes illusioonist, et õnnelikkust on võimalik saavutada tänu pidevale majanduskasvule. Kas see on ikka nii?

Kes ja millest lähtuvalt võiks otsustada, kas täiskasvanuella lülitumine on olnud edukas? Kuidas üldse defineerida edu selles protsessis? Kas noortel endil on siin õigus oma nägemusele? Kas kriteeriumiks peaks olema see, kui rahul on noor ise sõltumata sellest, milline on üldlevinud headuse kriteerium? Uurijad peakski problematiseerima ühiskonnas levinud normatiivseid lähenemisi ja need kahtluse alla seadma, õppides noortelt endilt, kuidas nemad defineerivad täiskasvanuks saamist.

[Ilmunud ajalehes Postimees 25. mail 2024](#)